

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

112 - MIDRASH AS A SOURCE OF HALACHA OU ISRAEL CENTER - WINTER 2019

A] WHAT IS MIDRASH?

- Midrash - any teaching derived from a verse of Torah Shebichtav.
- Mishna - halachic detail or principles NOT usually specifically linked with a verse.
- Midrash Halacha - halachic detail or principles so derived from a verse.
- Midrash Agadda - a non-halachic concept so derived from a verse and then expounded upon.
- Aggada(ta) - a general term applied to all non-halachic passages found in Chazal, often specifically those included in the Bavli. Aggadata need NOT be derived specifically from a verse. Midrash Aggada is a subset of Aggada.¹

B] MIDRASH AS A SOURCE OF HASHKAFKA

1. The purview of Aggadata, on the other hand, is the Jewish world of ideas. Primarily it deals with the principles of faith, the philosophy, and the ethical ideas of Judaism. In addition it includes all those interpretations of Biblical verses and stories which are unrelated to Halacha expositions of the importance of the mitzvos and the rewards and punishments that they entail; stories from the lives of the righteous, lessons in character training and even, sometimes, what appears to be practical advice on worldly matters such as business and personal health

Rav Aharon Feldman, *The Juggler and the King - An Overview of Aggadata* p. xx

2. דורשי הגדות אומרים: 'רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם? למוד הגדה - שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו'

ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מט

Chazal stress that Midrash is a window into developing a relationship with and recognition of God.

3. רַפְּדוּנִי בְּתַפְרוּחִים [פִּי-חֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי] (שיר השירים ביה) - אלו ההגדות שריחן וטעמן כתפוחים

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ב

The 'apple tree' is a mashal for a place of arousal and love of God. Midrashim have that 'reiach/ruach' and give 'ta'am' - taste and meaning.

4. רבי יצחק בן פנחס אומר כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות לא טעם טעם של חכמה. כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא. הוא היה אומר כל שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות זה גבור ואינו מזויין. כל שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש חלש וזיין בידו. יש בידו זה וזה גבור ומזויין

אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כט

Halacha is a key source of wisdom and intellectual development. As such, it is an incredibly powerful tool, but it does not necessarily build the person internally. For that they need midrash - a window into the creative, imaginative, rich and more holistic world of hashkafa.

5. כִּי לֹא יִבְנֶנּוּ אֶל-פְּעֻלַּת ה' (תהלים כח:ה) - ר' יהושע אומר אלו ההגדות

מדרש שוכר טוב תהילים כח:ה

Chazal see the study of aggadata as part of the development of our 'bina' as opposed to 'chochma'.

1. N.B. Aggada and Midrash Aggada are often colloquially called simply 'Midrash(im)' as in 'The Midrash Says' books. This is technically incorrect.

6. Halakhah represents the strength to shape one's life according to a fixed pattern; it is a form-giving force. Aggadah is the expression of man's ceaseless striving that often defies all limitations. Halakhah is the rationalization and schematization of living; it defines, specifies, sets measure and limit, placing life into an exact system.
- Aggadah deals with man's ineffable relations to God, to other men, and to the world. Halakhah deals with details, with each commandment separately; aggadah with the whole of life, with the totality of religious life. Halakhah deals with the law; aggadah with the meaning of the law. Halakhah deals with subjects that can be expressed literally; aggadah introduces us to a realm that lies beyond the range of expression. Halakhah teaches us how to perform common acts; aggadah tells us how to participate in the eternal drama. Halakhah gives us knowledge; aggadah gives us aspiration.
- Halakhah gives us the norms for action; aggadah, the vision of the ends of living. Halakhah prescribes, aggadah suggests; halakhah decrees, aggadah inspires; halakhah is definite; aggadah is allusive.
- When Isaac blessed Jacob he said: "God give thee the dew of heaven, the fat of the earth, and plenty of corn and wine" (Genesis 27:28). Remark the Midrash (an early Rabbinic commentary on Scripture): "Dew of heaven is Scripture, the fat of the earth is mishnah (the first compendium of Jewish case law), corn is halakhah, wine is aggadah."
- Halakhah, by necessity, treats with the laws in the abstract, regardless of the totality of the person. It is aggadah that keeps on reminding that the purpose of performance is to transform the performer, that the purpose of observance is to train us in achieving spiritual ends....
- To maintain that the essence of Judaism consists exclusively of halakhah is as erroneous as to maintain that the essence of Judaism consists exclusively of aggadah. The interrelationship of halakhah and aggadah is the very heart of Judaism. Halakhah without aggadah is dead, aggadah without halakhah is wild.
- Halakhah thinks in the category of quantity; aggadah is the category of quality. Aggadah maintains that he who saves one human life is as if he had saved all mankind. In the eyes of him whose first category is the category of quantity, one man is less than two men, but in the eyes of God one life is worth as much as all of life. Halakhah speaks of the estimable and measurable dimensions of our deeds, informing us how much we must perform in order to fulfill our duty, about the size, capacity, or content of the doer and the deed. Aggadah deals with the immeasurable, inward aspect of living, telling us how we must think and feel; how rather than how much we must do to fulfill our duty; the manner, not only the content, is important.
- To reduce Judaism to law, to halakhah, is to dim its light, to pervert its essence and to kill its spirit. We have a legacy of aggadah together with a system of halakhah, and although, because of a variety of reasons, that legacy was frequently overlooked and aggadah became subservient to halakhah, halakhah is ultimately dependent upon aggadah. Halakhah, the rationalization of living, is not only forced to employ elements that are themselves unreasoned, its ultimate authority depends upon aggadah. For what is the basis of halakhah? The event at Sinai, the mystery of revelation, belongs to the sphere of aggadah. Thus while the content of halakhah is subject to its own reasoning, its authority is derived from aggadah....
- To reduce Judaism to inwardness, to aggadah, is to blot out its light, to dissolve its essence and to destroy its reality. Indeed, the surest way to forfeit aggadah is to abolish halakhah. They can only survive in symbiosis. Without halakhah, aggadah loses its substance, its character, its source of inspiration, its security against becoming secularized.
- By inwardness alone we do not come close to God. The purest intentions, the finest sense of devotion, the noblest spiritual aspirations are fatuous when not realized in action. Spiritualism is a way for angels, not for man. There is only one function that can take place without the aid of external means: dreaming. When dreaming, man is almost detached from concrete reality. Yet spiritual life is not a dream and is in constant need of action. Action is the verification of the spirit. Does friendship consist of mere emotion? Of indulgence in feeling? Is it not always in need of tangible, material means of expression? The life of the spirit too needs concrete actions for its actualization. The body must not be left alone; the spirit must be fulfilled in the flesh. The spirit is decisive; but it is life, all of life, where the spirit is at stake. To consecrate our tongue and our hands we need extraordinary means of pedagogy.
- It is impossible to decide whether in Judaism supremacy belongs to halakhah or to aggadah, to the lawgiver or to the Psalmist. The rabbis may have sensed the problem. "Rav said: The world was created for the sake of David, so that he might sing hymns and psalms to God. Samuel said: The world was created for the sake of Moses, so that he might receive the Torah" (Sanhedrin 98b)
- There is no halakhah without aggadah, and no aggadah without halakhah. We must neither disparage the body nor sacrifice the spirit. The body is the discipline, the pattern, the law; the spirit is inner devotion, spontaneity, freedom. The body without the spirit is a corpse; the spirit without the body is a ghost. Thus a mitzvah is both a discipline and an inspiration, an act of obedience and an experience of joy, a yoke and a prerogative. Our task is to learn how to maintain a harmony between the demands of halakhah and the spirit of aggadah.

Rabbi Abraham Joshua Heschel, *Between God and Man*²

2. See also the famous essay by Haim Nachman Bialik - Halachah and Aggadah, which begins: "Halacha wears a frown, Aggadah a smile ..." - available at https://www.academia.edu/2235210/Bialik_Halacha_and_Aggadah

C] LEARNING HALACHA FROM MIDRASH - APPLICATIONS

• We have looked in previous shiurim at Midrashim as a source for philosophy and hashkafa. This is certainly how they are viewed by most of the commentators³. But could they ever be used as a source of halacha?

C1] SURROGACY

7. וְאַחַר יָלְדָה בֵּת וְתִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה

בראשית ל"ב

8. מאי ואחר? אמר רב: לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות! מיד נהפכה לבת שנאמר ותקרא את שמה דינה!

ברכות ס.

The Gemara includes an aggadic explanation of Dina's name. Leah was originally pregnant with another boy but prayed that she should instead bear a girl, so that Rachel should have at least 2 boys out of the 12 tribes. As a result of Leah's prayers, the gender of her embryo was changed and she had a girl.

9. ומן בתר כדון ילידת ברת וקרת ית שמה דינה ארום אמרת דין הוא מן קדם יי דיהון מני פלגות שבטיא ברם מן רחל אחתי יפקון תרין שבטין היכמא דנפקו מן חדא מן אמהתא ושמייע מן קדם יי צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא במעיהון והוה יהיב יוסף במעהא דרחל ודינא במעהא דלאה:

תרגום יונתן שם

However, the version of this midrash in the Targum Yonatan is critically different. The Targum understands that Yosef was originally in Leah's womb and Dina was in Rachel's womb and the embryos were switched in utero! There appears to be⁴ no question that Rachel is subsequently considered Yosef's mother for all purposes. This source is therefore suggested as a proof that the halachic mother is determined by birth and not conception.

10. וַיְהִי אִמּוֹן אֶת־הַדָּפָה הִיא אֶסְתֵּר בֵּת־דָּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְנִנְעָרָה יִפְת־תְּאֵר וְטוֹבֵת מְרֵאָה וּבְמוֹת אֲבִיָּהּ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מִרְדְּכָי לְלוֹ לְבַת

אסתר ב:ז

11. כי אין לה אב ואם - ובמות אביה ואמה' למה לוי? אמר רב אחא: עיברתה - מת אביה, ילדתה - מתה אמה (רש"י - וכשילדסה אמם מתה - ולא נראית לקרות אט)

מגילה יג.

Esther had no father or mother. Chazal explain that her mother died in childbirth. Rashi understands from this that she was never able to be called a 'mother'. Hence, motherhood begins at birth.

C2] SLEEPING WITH THE ENEMY TO SAVE MULTIPLE LIVES

12. וּבְמוֹת אֲבִיָּהּ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מִרְדְּכָי לְלוֹ לְבַת (אסתר ב:ז). תנא משום רבי מאיר: אל תקרי לבת אלא לבית (מכרש"א - פירוש: לאשה)

מגילה יג.

13. וּבְכֵן אָבּוּא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כָדַת וְכִאֲשֶׁר אֲבָדְתִי אֲבָדְתִי

אסתר ז:טו

3. Many of whom see in the aggadata deep philosophical or mystical/kabbalistic meanings.

4. In fact, the position is not so straightforward! The idea that Dina was originally Rachel's child is used by some commentators to explain the tradition in Chazal that Shimon married Dina. If indeed Dina was really Rachel's child, this would make her Shimon's paternal half-sister and permitted as a Noachide (see Moshav Zekeinim and Perush HaTur Ha'Aruch to Bereishit 46:10). This in turn opens up the significant question as to whether the Avot were 'Jewish' or Noachides, one of the main theses of Sefer Parashat Derachim.

14. אמר רבי אבא: שלא כדת היה. שבכל יום ויום עד עכשיו - באונס, ועכשיו - ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי - כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך

מגילה טו.

Chazal learn in a Midrash that Esther was married to Mordechai. As such, when she was called by the king this was effectively 'rape' and did not prohibit her to her husband. However, when she initiated a relationship with the king to save the Jewish people, this was a voluntary act of adultery, and though it was the correct thing to do, it resulted in her being prohibited to rejoin Mordechai.

15. ... ומ"מ גוף דין זה שיהיה מותר לאשת איש לזנות צרלון כדי להליל נפשות אינו תורה, ולא ישר צעיני מה שראיתי צאיזה תשובה צאנשים ונשים שהלכו צדך וקם עליהם ארכיליסטים אחד צשדה עם חצורת ליסטים שכמותו להרוג את כולם. וקמה אשה אחת מהם אשה יפת תואר מאד והתחילה להשתדל עם האיש ראש הליסטים צדצרים עד שפתחו צחלקת לשונה שנתאור לה ונצעלה לו ציער מן הצד. ועל ידי כן הלילה את צעלה עם כל הנפשות. ופסק צתשובה היה ששפיר עצה ומלוה רצה עצה ששדלתו לזה להליל נפשות רק שאעפ"כ נאסרה על צעלה והציה רחיה מאסתר. ... ואני אומר כיון שאמרו רז"ל צכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד א"כ כשם שאין מתרפאין צשגש עצירות הללו כך אין מצילין צבהם נפשות. ואונס דרחמנא שריה צשגש שקרקע עולם היא היינו שהיה אנוסה על גוף הציה. אצל היכה שאינה אנוסה על גוף הציה והדרבה היא משתדלת לזה להליל נפשות לא מקרי קרקע עולם, ואשה ואיש שוים ותהרג ואל תעצור. ואסתר שאני שהיתה כלל ישראל מהודו ועד כוש ואין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש ושם היה צבורת מרדכי וצית דינו ואולי צרות הקודש

נודע ביהודה [יחזקאל בן יהודה לנדא, 1713-1793, פולין] מהדורה תנינא - יו"ד סי' קסא

The Nodeh BeYehuda was faced with the case of a group of people kidnapped and due to be murdered by highwaymen. One of the married women slept with the leader to secure their release and a local Rabbi ruled that she had (a) done the right thing but (b) was now forbidden to remain married to her husband. He derived this from the midrash of Esther being willing to submit to Achashverosh to save the Jewish people, even though married to Mordechai⁵.

D] THE PRINCIPLE - WE DO NOT LEARN HALACHA FROM MIDRASH

16. ר' זעירה בשם שמואל אין מורין לא מן ההלכות ולא מן האגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת חגיגה פרק א

The Yerushalmi appears to rule that one may only learn halacha from the Talmud and not from Midrashim.⁶

17. כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך - וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירנה? י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות

תוספות מגילה טו.

Tosafot asks why Mordechai could not have divorced Esther to avoid the entire halachic problem of her approaching the king! He answers that the divorce (requiring witnesses) would have made the matter far too public and ruined the plan.

18. מה שכתוב צהגדה ואני כאשר אצדתי אצדתי - כשם שאצדתי מצית אצא כך אצדתי ממך. הקשו צתוס' יגרשנה ויחזירנה אחר כך שאינה אסורה לו מחמת זנות ותירלו שהיה ירא לגרשה לפי שכל מעשה הגט צעדים וירא שמה יתפרסם ויודע הדבר למלך. ואינו נכון צעיני! ויכתוב לה צכתב ידו שהוא כשר דאורייתא וטוב היה לו לעשות כן דהא אסתר היכי עצה הכי דהשתא צרלונה נצעלת ותהרג ואל תעצור? ואלו היה מגרשה צכתב ידו לא היתה עוצרת על אסור עריות החמור ולא היתה נאסרת למרדכי! אלא שדברי אגדה בן ואין משיצין עליהן.

חידושי הרשב"א מגילה טו.

The Rashba rejects this answer of Tosafot since, on a Torah level the witnesses were not necessary⁷! His conclusion is that one cannot ask halachic questions on aggadic material.

5. In 2010 R' Ari Chwat caused headlines in the wider press when he raised the halachic issues surrounding the 'honey-trap' - whether Israeli spies could seduce people and engage in sexual relationships with them in order to illicit intelligence information which could help the country and save many lives. See Rabbi Chwat's full essay at <http://www.zomet.org.il/?CategoryID=266&ArticleID=639>. In this article he also raises and debates many of the central issues surrounding 'aveira lishma'.

6. For a broader discussion of the use of Midrashic sources in halacha see Rabbi Immanuel Bernstein, *Learning Halacha from Aggadah*, The Journal of Halacha and Contemporary Society Number LXX (Fall 2015) p47. Much of the material in this source sheet was taken from that article.

7. Although Tosafot may disagree with this position - see Iyun Yaakov ibid.

19. ובשביל כך אמרו גם כן (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ח) אין למדין הלכה מתוך האגדה, כי לא נתברר על ידי קושיות ותשובות, שאז היה ראוי ללמוד הלכה מתוך האגדה, אבל כיון שלא נתברר בבירור, אין למדין הלכה מתוך אגדה. אמנם מה שאמרו אין למדין הלכה מתוך דברי אגדה, ואין משיבין באגדה, הוא עוד דבר חכמה, כי ההלכה הוא הלכה למעשה, ודבר שהוא הלכה למעשה אינו נוטה מן האמת הגמור. אבל דבר שאינו הלכה למעשה, כמו דברי אגדה, דבר זה אף שאינו לגמרי כך, רק בצד מה בלבד. והנה התורה יש לה כמה פנים, מכל מקום דבר שהוא הלכה למעשה אינו רק פנים אחד. לכך אמר שאין מקשיין ושואלין בדברי אגדה, ואין למדין הלכה מדברי אגדה. וזהו פירוש האמיתי, אין ספק בו. אבל שלא יהיו האגדות דברי תורה כמו שאר תורה שנאמרה מסיני, האומר כך אין לו חלק בעולם הבא. וזה מוכח מכל אשר הביא הוא לראיה, שעל ידי האגדות מכיר בוראו, שהם דברי חכמה אלקית למי שמבין את דבריהם, לא למי שאין לו חכמה ודעת כלל, ואינו משיג רק דברים הגשמיים אשר הם לפניו, אבל דברי חכמים הם השגה עמוקה מאוד מאוד.

ספר באר הגולה באר השישי פרק טו

The Maharal clarifies that, whilst Midrashim are certainly a part of Torah MiSinai⁸, they are not to be used as a source for halacha since they speak with multiple voices⁹ and in terms which do not have the clear-cut clarity of halachic discourse. The critical analysis of halachic psak - with penetrating questions and answers - is not the method or language of aggadata.

20. אך עתה שצתי ורחיתי שאין למדין הלכה ממדרש רבות

תוספות יום טוב מסכת ברכות פרק ה משנה ד'

21. המדרשים והאגדות עיקר כוונתם על המוסר ועל הרמיזים ועל המשלים שבהם והכל עיקר הדת, אצל אין עיקר כוונתם על פסקי הלכות לכן אין למדים מהם לפסק הלכה כלל. ויפה כתב תו"ט שם ...

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן קסא

This position that one cannot learn halacha from midrash is quoted by many later commentators.

E] THE EXCEPTIONS - WE DO SOMETIMES LEARN HALACHA FROM MIDRASH

E1] WHEN IT DOES NOT CONTRADICT THE TALMUD

22. שאין למדין הלכה ממדרש רבות: הפר"ח צ"ס' מים חיים השיג על זה דרך כלל רק לענין פסק הלכה כדברי מי היכא דלא מפרש צ"ס'ם ההלכתא. אצל דינא דלא אתפריש צ"ס'ם מלינו כמה פעמים דלמדין ממדרשות

תוספות ר' עקיבה איגר שם

R' Akiva Eiger quotes a Pri Chadash who qualifies the basic principle. We do not rule in a known halachic issue according to the view of the Aggadata, BUT in areas in which the classic Talmudic sources are not definitive, we may turn to Midrashic¹⁰ sources.¹¹

23. (ח) איברא דאמרינן בירושלמי (פ"ב דפאה ה"ד) אין למדין לא מן ההגדות. וכה"ג כתב בחי' הרשב"א מגילה (טו.) וכ"כ התוס' יום טוב (פ"ה דברכות מ"ד). ע"ש. אכן כבר העלו בזה האחרונים, דלא אמרינן הכי אלא כשיש סתירה לזה מן הש"ס. ודלא כהתוס' יום טוב (שם). וכמ"ש הפר"ח (סי' קכח ס"ק ב) דמי יוכל לחלוק על המדרש בלא ראייה מהש"ס. ע"ש. וכ"כ בס' מים חיים (ברכות שם), והשיג על הת"ט, והובא ג"כ בתוס' רעק"א. וכן מבואר בס' הישר לר"ת שיש ללמוד מן המדרשים כשאננם מכחישים את התלמוד, שהרבה מנהגים בדינינו על פיהם. ע"ש.

שו"ת יביע אומר חלק א - יורה דעה סימן ד

*R' Ovadia Yosef lists many other commentators who DO learn halachic issues from Midrashim and quotes Rabbeinu Tam that one may rule like the Midrash when it is not contradicted by the Gemara. Indeed, Rabbeinu Tam adds that many of our **minhagim** are based on Midrashim.*

8. With all the complexity that this concept implies, in terms of the origins and development of different aspects of Torah - see <https://rabblmanning.com/index.php/audio-shiurim/halacha/mekorot-hatorah/>

9. The Maharal implies that, when it comes to halacha, there are not multiple truths but one truth. This is itself the subject of a major debate. For more on this see <https://rabblmanning.com/index.php/audio-shiurim/halacha/mekorot-hatorah/-shiurim/22> and 23.

10. Some later authorities bring a proof from the original sources in the Yerushalmi which lists Aggada together with Tosefta. Just as we may rule like the Tosefta in the absence of a Talmudic source to the contrary, so too perhaps we may do the same with Midrash. Others reject the comparison. See the Node BeYehuda quoted above.

11. Indeed Tosafot Sanhedrin 74b s.v. vaha uses the Midrash about Esther quoted about to prove that consensual relations between a married woman and a non-Jewish partner is also considered adultery in halacha.

Minhagim based on Midrashim include:

- blowing the shofar during Elul¹²
- reciting Baruch Shem Kevod Malchuto out loud on Yom Kippur¹³

E2] WHEN IT DOES NOT CONTRADICT 'SEVARA'

24. הלא אין למידין הלכה מדברי אגדה ... היינו דוקא היכא שהוא נגד הסברא או הסוגיא

שו"ת שבות יעקב חלק ב סימן קעח

The Shevut Ya'akov (18C Prague) adds that the Midrash must also accord with 'sevara' to be incorporated into halacha.

R. Reischer was asked¹⁴ whether someone who kills unintentionally sinner is considered a rasha in halacha?

25. (שמו"א כד:ג) כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַׁל הַקֹּדֶמְנִי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וגו'. במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שהרגו את הנפש - אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד. לזה אין עדים ולזה אין עדים. הקדוש ברוך הוא מזמין לפונדק אחד. זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו. זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה

מכות ז

The Gemara appears to clearly relate that an unintentional killer IS considered a rasha. However, R. Reischer rejects this source on the basis that we do not rule halacha from aggada.

26. ... המגזיב ידו על חבירו להכותו פסול לעדות מדרבנן

שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן לד סעיף ד

However, the Rema rules in Shulchan Aruch that someone who merely lifts their hand to hit another is considered to be a rasha and is invalid to give evidence

27. המגביה ידו על חבירו כו'. אסמכוה אקרא שנאמר (שמות ז' י"ג) רשע למה תכה רעך - 'הכית' לא נאמר אלא 'תכה', שקראו רשע על שזיקש להכותו (פנכהרין נח) והיינו בהרמת יד עליו

סמ"ע סימן לד ס"ק ז

This is learnt from a famous Midrash on how Moshe speak to the Jew hitting the other Jew in Egypt!

Some commentators suggest that the difference between the cases is that there is a sevara that someone who raises their fist is a rasha, but sevara does not imply that someone who kills unintentionally should be considered to be a rasha.¹⁵

E3] MIDRASH INCLUDED IN THE TALMUD vs MIDRASH IN OTHER SEFARIM

28. וכן מוכיח בסוטה ... דאמר ליה יוסף לפרעה אבי השציעני, ואמר ליה זיל איתשיל אשצועתך. אלמא היה יכול להתיר שלא צפני יעקב. ואי לאו הלכתא לא הוה קצט ליה צהש"ס

רא"ש נדרים פרק ט סימן ב

Here, the Rosh is commenting on the question of releasing a vow not in the presence of the person to whom it was made. He quotes a Midrash in Gemara Sotah dealing with Yosef and Paro, and insists that, since it is included in the Shas¹⁶, it must have halachic relevance¹⁷.

12. Based on Pirkei d'R. Eliezer ch 46 which says that the shofar was sounded when Moshe went up Har Sinai on Rosh Chodesh Elul to receive the Torah.

13. Based on Devarim Rabba 2:36 that Moshe took this phrase from the melachim and thus we whisper it so as not to arouse criticism, except on Yom Kippur when we are like melachim.

14. Shu't Shevut Yaakov 3:147

15. Although the sevara could be argued the other way too - the unintentional killer actually killed someone, which could be considered far worse!

16. There is a parallel discussion concerning purportedly halachic statements found in the Midrash. Here too many authorities will not rely on them at all. Others will not rely on them when they contradict the conclusions of the Talmudic discussion. See the article of R. Bernstein ob cit for more details.

17. This introduces a distinction between the Aggadic Midrash included in the Gemarot and those only found in other Midrashic sources (eg Midrash Rabba). Such a distinction is found previously in the Geonim. Rav Hai Gaon states בו שלא נקבע בתלמוד מחזור הוא ממה שלא נקבע בו - כל מה שנקבע בתלמוד מחזור הוא ממה שלא נקבע בו - see ס' ס"ח ס"ט

29. רבי יוחנן משתעי: זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההיא קרטליתא דהוּו קא מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, והדרי לה מיני דכוורי דמקרי כרשא, נחית בר אמוראי לאתויה, ורגש ובעי לשמטיה לאטמיה, ושדא זיקא דחלא ונחת. נפק בת קלא אמר לן: מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דר"ח בן דוסא? דעתידה דשדא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי.

בבא בתרא ע"ד.

Some of the most esoteric Midrashim are those in Bava Batra, often known as the Aggadot of Rabba bar Bar Chana. Here the Gemara tell of a deep sea dive to recover a precious chest which a bat kol calls the chest of the wife of R. Chanina ben Dosa, which will in the future contain the techelet for the tzaddikim in the world to come!

30. היכ אומר ר"ת דאין אשה עושה זילית ... דמיפסלי צעשייתה כיון דלא מיפקדא ואמרי' צפרק כמוכר את הספינה (ע"ד) דנפקא צת קלא ואמר להו מאי עבידתייכו צבדי קרטליתא דדביתהו דרבי חנינא בן דוסא היא דעתידה למשדי צב תכילתא לצדיקי לעלמא דאתי. דדוקא ס"ת הוּו דילפינן מתפילין ומזוזה דכתיבא מכתובה ילפינן, אצל צשאר מנות לא.

רא"ש גיטין פרק ד סימן מו

The Rosh uses this highly symbolic Aggadata as proof that women are permitted to tie tzitzit!

31. תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יג

The Shulchan Aruch rules that the mitzva of learning Torah overrides the mitzva of honoring parents.

32. מר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש. למה נמנו שנותיו של ישמעאל - כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב. אלא שמע מינה: ארבע עשרה שנים דהוה בבית עבר - לא חשיב להו.

מגילה טו:

This is based on a famous Midrash concerning the 14 years that Yaakov remained in Yeshivat Shem V'Ever.

F] MODERN HASHKAFIC/HALACHIC APPLICATION - THE 3 OATHS

33. (ב:ז) השְׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם תְּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹּץ: (ג:ה) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם תְּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹּץ: (ד:ח) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם מִה תְּעִירוּ וּמִה תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹּץ:

שיר השרים

Shir Hashirim, which relates the intense love between God and the Jewish people, contains three 'oaths', each with similar wording, that the Jews would not arouse the love of God too soon, before He really desires it.

34. ורבי זירא - ההוא מיבעי ליה לכדרבי יוסי ברבי חנינא: ג' שבועות הללו למה? אחת - שלא יעלו ישראל [בחומה] [כחומה] (רש"י - יחד ציד חזקה); ואחת - שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ואחת - שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי

כתובות קיא.

Chazal understood these 3 oaths to be: (i) a promise by the Jews not to rebel against the non-Jewish exile; (ii) a promise by the Jews not to 'go over the wall' i.e. take back E.Y. from the non-Jews; and (iii) a promise by the non-Jews not to oppress the Jews too severely.

35. ריש לקיש הוי סחי בירדנא. אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לכו! דכתיב (שיר השירים ח:ט) אַם-חֹמְמָה הִיא נִבְנָה עֲלֶיךָ טִירַת כְּסָף וְאִם-דָּלַת הִיא נֶצֶר עֲלֶיךָ לֶיִח אֶרְזוּ. אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא - נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו. עכשיו שעליתם כדלתות (רש"י - שער שיש צו שני דלתות, פותח אחד וחצירו סוגר, כך עליתם לחלאין) נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

יומא ט:

But other Midrashim seem to contradict this. Reish Lakish here bemoans the fact the Jews missed the opportunity to move to E.Y en masse ('like a wall') when permitted to do so in Second Temple times.

Some groups, particularly the Satmar Chassidim, have declared the mass aliya of the last 100 years to E.Y. and the establishment of a State to be a violation of these oaths and therefore a serious aveira. A number of responses have been made to this position. Rav Shlomo Aviner in a detailed analysis¹⁸ of this issue gives 13 answers, including:-

(i) This Chazal is an aggadata and is not meant to have halachic implications. It is not ruled in halacha by the Rambam, Shulchan Aruch or other classical halachic works. The message being communicated here by Chazal is certainly important and must be understood, but it is not appropriate to apply it to practical halachic decision making.

(ii) The Maharal¹⁹ explains that the oaths were not 'promises' but rather expressions of reality and an unchanging fact of life. God is telling the Jews not to go back to E.Y. too soon or their attempt will be futile - nature will defeat them. Now that nature is clearly 'on our side' again, this former reality has now fallen away.

(iii) The non-Jews broke their oath in the excessive persecutions of the 20th Century. The oaths have therefore been nullified.

(iv) We did not take E.Y. from the non-Jews - they gave it to us in the Balfour Declaration, San Remo conference, UN Partition Plan etc. Therefore we have not violated anything.²⁰ This position was famously stated by the Meshech Chochma - R' Simcha HaCohen of Dvinsk.

(v) Ascending in stages is not considered to be 'like a Wall'.

(vi) The 'Wall' only related to Bavel.

(vii) The 'Wall' only relates to building the Temple.

G] DANGERS OF LEARNING AND TEACHING AGGADATA?

38. א"ר יהושע בן לוי אנה מן יומיו לא איסתכלית בספרא דאגדתא אלא חד זמן

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שבת פרק טז

Some of Chazal avoided learning Aggadata completely!

39. רבי שמלאי אתי גבי ר' יונתן אמר ליה אלפן אגדה. א"ל מסורת בידי מאבותי שלא ללמד אגדה לא לבבלי ולא לדרומי שהן

גסי רוח ומעוטי תורה. ואת נהרדעאי ודר בדרום!

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק ה

Others were very nervous to teach it to those whom they felt under-educated.

40. ועוד קטן אתה אין מגלין אגדה תמוה לקטנים פן יאמרו אין בו ממש ומדהא ליתא שאר דברים נמי אינם. וכן לעמי הארץ

שלא יאמינו, וכן לכל מלעיגים עליהם

ספר חסידים רצז

Sefer Chasidim (12/13C Germany) rules that one should NOT teach Midrashim to children or the uneducated.

41. ... הכותב אגדתא או הדורשה צרבים ראוי לעונש גדול! ממ"נ - אם הקורא צספר או השומע את הדורשה הוא עם הארץ נמשך אחר

פשט האגדה ולא ילמוד שום לימוד אחר, וכבר ידע כי הגמרא מציאה ליד מעשה. ואם הוא רשע יתלוץ על דברי רבותינו ז"ל. ואם הוא מצין קלת יאמר אפשר לדבר הפשוט הזה כיון בעל המאמר ויחשוב מחשבות בלתי אמתיות אשר לא עלו על לב בעל המאמר.... נמצא זה הכותב האגדה או הדורשה צרבים נותן סודות אלהים ושמותיו הקדושים מדרם לפתאים וראוי לעונש גדול והשומעם אינו מקבל שכר שכרי אינו מצין אלא פשטי הדברים. וטוב היה לשמוע דרשת הדינים כדי שידע דיני איסור והיתר ולכן אינו מקבל שכר על השמיטה

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רלב

The same concerns are echoed by the Radvaz (16C Spain/N. Africa).

18. 'Like a Wall' - see <http://hirhurim.blogspot.co.il/2005/09/kuntres-she-lo-yaalu-ke-homah.html> and subsequent posts in that series.

19. Netzach Yisrael Chap 24.

20. How would this argument apply to the lands conquered after the 6 Day War?